

כוח וחולשה

רוברט קגן

הגיעה השעה שנפסיק להעמיד פנים כאילו האירופים והאמריקנים חולקים השקפת עולם דומה, או אפילו חיים באותו העולם. בשאלת הכוח – השאלה המכרעת בדבר יעילותו של הכוח, מוסריותו של הכוח והיותו רצוי – רחוקים האמריקנים מן האירופים מרחק רב. אירופה נוטשת את השימוש בכוח, מותירה אותו מאחור ומתקדמת הלאה, אל עולם העומד על חוקים וכללים, משא ומתן ושיתוף פעולה בין אומות. אירופה נכנסת לגן עדן פוסט-היסטורי של שלום ושגשוג יחסי, התגשמות "השלום הנצחי" של קאנט. ארצות-הברית, בינתיים, ממשיכה להתבוסס בביצת ההיסטוריה, להפעיל את כוחה בעולם של אנרכיה הובסיאנית, עולם שבו אין לסמוך עוד על חוקים ועל כללים בינלאומיים להשגת ביטחון אמיתי, עולם שבו ההגנה על הסדר הליברלי וקידומו תלויים עדיין בקיומה של עוצמה צבאית ובהפעלתה. לכן, כשמדובר בסוגיות אסטרטגיות ובינלאומיות חשובות, האמריקנים הם ממאדים והאירופים הם מנוגה: נקודות ההסכמה ביניהם מעטות, ונקודות המחלוקת מתרבות והולכות. ומצב עניינים זה איננו זמני ובן-חלוף, אין הוא תולדה של מערכת בחירות אמריקנית אחת או של פורענות יחידה. שורשי השבר הטרנס-אטלנטי הזה נעוצים עמוק בעבר והם צפויים להעמיק עוד ועוד. בכל הנוגע לקביעת סדרי עדיפות לאומיים, לזיהוי סכנות, להגדרת אתגרים ולתכנון ויישום של קווי מדיניות חוץ וביטחון, נפרדו דרכיהן של ארצות-הברית ואירופה. לאמריקני שחי באירופה קל יותר להבחין בניגוד הזה.

האירופים ערים יותר לפער הגדל, אולי מפני שהם חוששים ממנו יותר. אינטלקטואלים אירופים תמימי דעים בהשקפתם כי אירופה וארצות־הברית אינן עוד חלק מ"תרבות אסטרטגית" אחת. באירופה מצטיירת ארצות־הברית כמדינה ששולטת בה "תרבות של מוות", מדינה שאופייה הלוחמני הוא תוצר טבעי של חברה אלימה שבה כל אדם מחזיק בנשק חם ועונש המוות מופעל ביד רמה. אך גם אלה הנרתעים מן הקריקטורה הבוטה הזאת מסכימים כי ישנם הבדלים עמוקים באופן שבו מנהלות ארצות־הברית ואירופה את מדיניות החוץ שלהן.

ארצות־הברית, כך טוענים האירופים האלה, ממחרת להשתמש בכוח וממעיטה בחשיבותה של הדיפלומטיה. האמריקנים נוטים לחלק את העולם לטובים ורעים, לאוהבים ואויבים, ואילו תמונת העולם שמציירים האירופים מורכבת הרבה יותר. בהתמודדות עם יריבים, אמיתיים או פוטנציאליים, נוטים האמריקנים להעדיף כפייה על פני שכנוע, וענישה על פני תמריצים להתנהגות טובה יותר; הם מבכרים את המקל על פני הגזר. אין להם סבלנות לערפול ולחוסר ודאות: הם רוצים לפתור בעיות, לחסל אימים. בד בבד הולכת ומתחזקת נטייתם לטפל בעניינים בינלאומיים באופן חד־צדדי. הם אינם מזדרזים עוד לפעול באמצעות מוסדות בינלאומיים כמו האו"ם, ואינם ששים לשתף פעולה עם אומות אחרות כדי להשיג יעדים משותפים. החוק הבינלאומי חדל להיות בבחינת ייהרג ואל יעבור מבחינתם, והם נכונים להפר אותו כל אימת שהם מוצאים זאת לנחון, או אפילו למועיל.¹

האירופים עומדים על כך שדרכם לטפל בבעיות עדינה ומתוחכמת יותר. הם מנסים להשפיע בעקיפין ובצורה מרומזת. הם נכונים לקבל כישלונות, ומגלים אורך רוח כשהפתרונות אינם מושגים בקלות. ככלל, נטייתם הטבעית היא לדרכי שלום והם מבכרים את המשא ומתן, הדיפלומטיה והשכנוע על דרך הכפייה. הם מרבים להסתייע בחוק הבינלאומי, באמנות בינלאומיות ובדעת הקהל העולמית כדי ליישב סכסוכים. הם מנסים להשתמש בקשרים מסחריים וכלכליים כדי לקשור אומות יחדיו. לעתים קרובות הם מייחסים חשיבות רבה יותר דווקא לתהליך ולא לתוצאה, מתוך אמונה כי בסופו של דבר יהפוך התהליך למהות.

כמובן, הדיוקן הכפול שמציירים האירופים הוא בעצם קריקטורה; הוא מעוות ושופע הגזמות והתייחסויות פשטניות. אירופה אינה עשויה מקשה אחת: הבריטים, למשל, עשויים לתפוש את השימוש בכוח באופן "אמריקני" יותר בהשוואה לרבים מחבריהם ליבשת. ומשני עברי האוקיאנוס האטלנטי

קיימים חילוקי דעות בתוך כל מדינה ומדינה: הדמוקרטים בארצות-הברית נחשבים "אירופים" יותר מן הרפובליקנים; שר החוץ קולין פאוול, כך נדמה, "אירופי" יותר משר ההגנה דונלד רמספלד. אמריקנים רבים, בייחוד מקרב העילית האינטלקטואלית, מסתייגים מן ה"תקיפות" הגלומה במדיניות החוץ האמריקנית בדיוק כמו עמיתיהם האירופים; וישנם, לעומת זה, אירופים המייחסים לכוח חשיבות לא-פחותה מכל אמריקני.

ועם זאת, בקריטורות האלה יש גרעין של אמת. אכן קיימים היום הבדלים בסיסיים בין ארצות-הברית לאירופה. השקפותיהם של פאוול ורמספלד דומות זו לזו יותר משהן דומות להשקפותיו של אובר ודרין, שר החוץ הצרפתי, או אפילו להשקפותיו של עמיתו הבריטי ג'ק סטרו. ובאשר לשימוש בכוח, עמדותיהם של הדמוקרטים האמריקנים מן הזרם המרכזי דומות יותר לאלו של הרפובליקנים מאשר לעמדות של מרבית הסוציאליסטים והסוציאליט-דמוקרטים באירופה. בשנות התשעים נטו אפילו הליברלים האמריקנים להשתמש בכוח ולבטא השקפת עולם מניכאית יותר בהשוואה לרוב עמיתיהם באירופה. ממשל קלינטון הפציץ את עיראק, את אפגניסטן ואת סודן. ניתן לומר במידה רבה של ביטחון כי ממשלות אירופיות היו נמנעות מכך. ואין לנו אלא לתהות אם היו מפציצות את בלגרד ב-1999 לולא כופפה ארצות-הברית את ידיהן.²

מהו מקורו של שוני זה בהשקפות אסטרטגיות? שאלה זו לא זכתה בשנים האחרונות לתשומת הלב הראויה לה, משום שהחוקרים והמנהיגים העוסקים במדיניות החוץ משני עברי האוקיאנוס התכחשו לקיומו של פער אמיתי ביניהם – ואלה שעמדו על ההבדל, בייחוד האירופים שבהם, העדיפו להתקיף את ארצות-הברית במקום לנסות להבין את הסיבות להתנהגותה – או את הסיבות להתנהגות האירופית. הגיעה העת להניח אפוא מאחור את ההכחשה ואת העלבונות ולהתמודד עם הבעיה פנים אל פנים.

בניגוד לסברה רווחת, את ההבדל בין תרבותם האסטרטגית של האמריקנים לזו של האירופים אין לתלות באופיים הלאומי השונה. שהרי התרבות האסטרטגית שוחרת השלום שהאירופים מייחסים לעצמם היא עניין חדש יחסית. במשך מאות שנים, לפחות עד מלחמת העולם הראשונה, דגלה אירופה דווקא במאכטפוליטיק – מדיניות של שימוש בכוח – וממשלותיה ועמיה השליכו את עצמם ברוב התלהבות אל תוך מלחמות עקובות מדם. ואף כי שורשיה של תפישת העולם האירופית הנוכחית – בדומה לשורשי האיחוד האירופי עצמו – נעוצים בעידן הנאורות, מדיניותן של המעצמות

האירופיות בשלוש מאות השנים האחרונות לא הלכה בעקבות חזונם של הפילוסופים והפיזיקרטים בני העידן ההוא.

אבל גם המדיניות האמריקנית עברה כמה תמורות. ארצות־הברית לא הסתמכה תמיד על שימוש בכוח כאמצעי בשדה היחסים הבינלאומיים, ולא נטתה תמיד לפעול באופן חד־צדדי במקום לדבוק בחוק הבינלאומי. גם האמריקנים הם בניה של הנאורות, ובשנים הראשונות לקיומה של הרפובליקה הם היו שליחים נאמנים של הבשורה הנאורה. המדינאים האמריקנים של המאה השמונה־עשרה ותחילת המאה התשע־עשרה, כמו המדינאים האירופים בני־זמננו, ראו בסגולות המסחר תרופת פלא לסכסוכים בינלאומיים, ופעמים רבות בחרו לגייס לצדם את המשפט הבינלאומי ואת דעת הקהל העולמית במקום להפעיל כוח. אמנם כאשר הייתה אומה צעירה הפעילה ארצות־הברית כוח נגד העמים החלשים ילידי צפון אמריקה; אך ביחסיה עם הענקים של אירופה העדיפה להימנע מכך, ולא אחת אף הוקיעה את הפוליטיקה הכוחנית שנקטו האימפריות של יבשת אירופה כמדיניות אטביסטית.

כעבור מאתיים שנה החליפו האמריקנים והאירופים תפקידים – ונקודות מבט. אחת הסיבות לכך היא שבפרק זמן זה, ובייחוד בעשורים האחרונים, השתנו יחסי הכוחות שינוי דרמטי: בימי חולשתה השתמשה ארצות־הברית באסטרטגיות של חולשה; אולם כיום, כשהיא חזקה, היא נוהגת כמנהגן של אומות חזקות. כשמעצמות אירופה הגדולות היו בשיא עוצמתן, הן האמינו בכוח ובתהילה צבאית; כיום הן מתבוננות בעולם מזווית ראייה של מדינות חלשות יותר. נקודות המבט השונות, חולשה מול עוצמה, הולידו באופן טבעי שיפטים אסטרטגיים שונים, הערכות שונות של סכנות־בכוח ושל האמצעים הראויים להתמודדות איתן, ואפילו חישובי אינטרסים שונים.

אך לצד ההתפתחות הטבעית הזאת, שהיא תולדה של פער העוצמה הטרו־נס־אטלנטי, נפער בין אירופה לארצות־הברית גם פער אידיאולוגי רחב. לאור ניסיונה ההיסטורי הייחודי במחצית המאה האחרונה פיתחה אירופה מערכת של אידיאלים ועקרונות בנוגע לתועלת ולמוסריות של השימוש בכוח. האמריקנים, שלא היו שותפים לאותו ניסיון היסטורי, דוגלים באידיאלים אחרים. אם השבר האסטרטגי בין אירופה לארצות־הברית נראה היום עמוק מאי פעם – והוא עוד הולך וגדל בקצב מדאיג – הרי זה משום שההבדלים האידיאולוגיים והחומריים ביניהן מחזקים אלה את אלה. וייתכן שאת הקרע שנוצר בגינם כבר אי־אפשר לאחות.

ח ולשתה הצבאית של אירופה איננה בגדר חידוש, אך עד לאחרונה היא לא הייתה ניכרת לעין. מלחמת העולם השנייה חיסלה כמעט כליל את מעמדן של אומות אירופה כמעצמות. בעקבות המלחמה לא יכלו עוד מעצמות היבשת להשקיע די כוחות בתחזוקת המושבות שלהן באסיה, באפריקה ובמזרח התיכון, והן נאלצו לסגת משטחים נרחבים לאחר יותר מחמש מאות שנים של שליטה אימפריאלית. זה היה, ככל הנראה, הכרסום הגדול ביותר בהשפעתה של מעצמה כלשהי בכל תולדות האנושות. ואולם, במשך כחצי מאה אחרי מלחמת העולם השנייה, נחבאה החולשה הזאת מאחורי נסיבותיה הגיאופוליטיות הייחודיות של המלחמה הקרה. אירופה המוחלשת, שגומדה משני עבריה בידי שתי מעצמות-העל, הוסיפה לשמש כזירה אסטרטגית עיקרית במאבק העולמי בין הקומוניזם לקפיטליזם הדמוקרטי. בזמן ההוא הייתה משימתה האסטרטגית היחידה – והקריטית – להגן על שטחה שלה מפני מתקפה סובייטית אפשרית, לפחות עד לבואם של האמריקנים. יחד עם זאת, גם לאחר שרוב סממני העוצמה המסורתיים ניטלו ממנה, נשארה אירופה הצייר הגיאופוליטי; ועמדתה זו, לצד הצגה מתמשכת של גינוני מנהיגות עולמית, אפשרה לאירופים לשמור לעצמם מידה של השפעה בינלאומית שעלתה בהרבה על מה שהקנה להם כוחם הצבאי. לאחר סיומה של המלחמה הקרה איבדה אירופה את חשיבותה האסטרטגית, אך חלפו עוד שנים אחדות בטרם נמוג חזיון התעתועים של העוצמה שהקרינה. עקב המלחמה בבלקן הוסיפו האירופים והאמריקנים להתמקד גם בשנות התשעים בחשיבות האסטרטגית של היבשת וברלוונטיות הנמשכת של נאט"ו. השאיפה לבסס את הניצחון במלחמה הקרה וצירופן של מדינות ברית ורשה לשעבר לברית הצפון-אטלנטית הותירו את אירופה במרכז השיח האסטרטגי.

והייתה גם ההבטחה של כינון "אירופה החדשה". באמצעות איחודן של מדינות אירופה ליחידה פוליטית וכלכלית אחת – הישגה ההיסטורי של אמנת מסטריכט מ־1992 – קיוו רבים לשחזר את גדולתה הישנה של אירופה, גם אם בכסות מדינית חדשה. בעיני רוחם ראו את "אירופה" כמעצמת-העל הבאה,

לא רק מבחינה כלכלית ופוליטית אלא גם מבחינה צבאית; גורם שיהיה ביכולתו לטפל במשברים ביבשת, כדוגמת הסכסוכים האתניים בבלקן, ולהשיב לעצמו את תפקידו כשחקן מרכזי בזירה העולמית. בשנות התשעים יכלו האירופים לטעון בביטחון כי כוחה של אירופה המאוחדת ישקם, סוף־סוף, את ה"רב־קוטביות" הכלל־עולמית שנהרסה בשל המלחמה הקרה ותוצאותיה. ורוב האמריקנים הסכימו – אם כי ברגשות מעורבים – כי מעצמת־העל האירופית היא העתיד. סמואל הנטינגטון מאוניברסיטת הרווארד חזה כי גיבושו של האיחוד האירופי יהיה "המהלך החשוב ביותר" בריאקציה העולמית נגד ההגמוניה האמריקנית, מהלך שיוליד מאה עשרים ואחת "רב־קוטביות באמת".³

ברם, היומרות האירופיות והחששות האמריקניים התבררו כמשוללי יסוד. שנות התשעים לא היו עדות לעלייתה של מעצמת־על אירופית אלא לדעיכתה של אירופה ולהיחלשותה. הסכסוך בבלקן בתחילת העשור חשף את העדר היכולת הצבאית ואת האי־סדר הפוליטי באירופה; ובסוף העשור חשף הסכסוך בקוסובו פער טרנס־אטלנטי בטכנולוגיה הצבאית וביכולת לנהל מלחמה מודרנית – פער שהלך והעמיק בשנים הבאות. מחוץ לגבולות אירופה נעשו הבדלי הכוחות בסוף שנות התשעים בולטים עוד יותר, ככל שהתברר כי יכולתן של מעצמות אירופה – ביחד ולחוד – לשגר כוחות בקנה מידה של ממש לאזורי סכסוך מחוץ ליבשת היא זניחה. האירופים יכלו לשלוח כוחות לשמירת השלום בבלקן – ובסופו של דבר אמנם סיפקו את חלקם הגדול של הכוחות האלה בבוסניה ובקוסובו – אך חסרו להם האמצעים הדרושים לשיגורו של כוח לוחם ולקיומו בטרטוריה עוינת, אפילו בתחומיה של אירופה עצמה. במקרה הטוב הסתכם התפקיד האירופי במילוי שורותיהם של כוחות שמירת השלום, לאחר שארצות־הברית כבר ניהלה את השלבים המכריעים של המערכה וייצבה את המצב בכוחות עצמה. וכך הגדירו כמה אירופים את חלוקת העבודה הזאת: האמריקנים "הכינו את הארוחה" ואילו האירופים "הדיחו את הכלים".

אין לתמוה כלל על חוסר האיזון הזה, אם נזכור שמגבלות אלו בדיוק הן שדחקו מלכתחילה את אירופה מעמדה של השפעה עולמית. האמריקנים והאירופים שהציעו שאירופה תרחיב את תפקידה האסטרטגי מעבר ליבשת הציבו בפניה יעד בלתי סביר בעליל. תפקידה האסטרטגי של אירופה בשנות המלחמה הקרה הסתכם בהגנה על עצמה. אין זה מציאותי לצפות ממנה

שתחזור למעמדה כמעצמת-על בינלאומית, אלא אם יגלו עמי אירופה נכונות להפנות משאבים מתכניות רווחה לפיתוח צבאי.

עם הזמן התברר כי אין כל נכונות כזאת. האירופים לא רק סירבו לממן הפעלת כוחות מחוץ לאירופה; לאחר המלחמה הקרה הם אף סירבו לממן בעצמם את הכוחות הדרושים לפעולות צבאיות מוגבלות בתוך היבשת ללא עזרה אמריקנית. נדמה שאין זה משנה כלל אם יתבקשו עמי אירופה להקדיש את משאביהם לחיזוקה של נאט"ו או לחיזוקה של מדיניות חוץ וביטחון אירופית עצמאית – תשובתם תהיה זהה. במקום לראות בקריסת ברית-המועצות הזדמנות להפגנת שרירים גלובלית, תפשו אותה האירופים כהזדמנות לפדות דיבידנד שלום נכבד. תקציבי הביטחון הממוצעים באירופה צנחו בהדרגה אל מתחת לשני אחוזים מן התמ"ג. התוצאה הישירה הייתה פיגור ניכר של היכולות הצבאיות של אירופה אחרי אלו של ארצות-הברית – פיגור שנמשך כל שנות התשעים.

מעברו האחר של האוקיאנוס הביא סיומה של המלחמה הקרה לתוצאות שונות מאוד. למרות שגם האמריקנים ביקשו ליהנות מפירות השלום, ואף שגם הם קיצצו בתקציבי הביטחון, הוצאותיה של ארצות-הברית לצרכים צבאיים ממשיכות לתבוע יותר משלושה אחוזים מן התמ"ג. זמן קצר לאחר קריסת האימפריה הסובייטית פלשו העיראקים לכווית, והאמריקנים יצאו לפעולה הצבאית הגדולה ביותר שלהם מזה רבע מאה. בשנים שלאחר מכן קיצצו הממשלים האמריקניים בהיקף הכוחות שהחזיקו בתקופת המלחמה הקרה, אך לא באופן קיצוני: בקנה מידה היסטורי, עוצמתה הצבאית של ארצות-הברית – ובייחוד יכולתה להפעיל עוצמה זו בכל קצווי תבל – נשארה ללא מתחרים.

קריסתה של האימפריה הסובייטית הגדילה מאוד את כוחה של ארצות-הברית בהשוואה לשאר העולם. הארסנל הצבאי האמריקני הגדול – שבעבר הספיק בקושי להתמודדות עם העוצמה הסובייטית – הופעל כעת בעולם שבו לא עמד מולה שום יריב של ממש. סיטואציה חד-קוטבית זו חוללה תוצאה טבעית וצפויה לגמרי: היא הגדילה את נכונותה של ארצות-הברית להפעיל כוח מעבר לים. בהעדרו של הבלם הסובייטי יכולה ארצות-הברית להתערב בכל מקום בכל עת שתחפוץ. עובדה זו השתקפה היטב בגידול המידי במספרן של ההתערבויות הצבאיות האמריקניות: בתקופת כהונתו של בוש האב יזמה ארצות-הברית פלישה לפנמה ב-1989, מלחמה במפרץ ב-1991,

והתערבות הומניטרית בסומליה ב־1992, שנמשכה גם בתקופתו של קלינטון, תקופה שבה התרחשו גם ההתערבויות הצבאיות בהאיטי, בבוסניה ובקוסובו; וכל זה, יש להדגיש, עוד לפני ספטמבר 2001 ומצב המלחמה הכולל שנוצר בעקבותיו. אפשר שפוליטיקאים אמריקנים דיברו על הסגת הכוחות מארצות אחרות בעולם, אבל במציאות התערבה ארצות־הברית בעניינים שמחוץ לגבולותיה לעתים קרובות יותר משעשתה במשך רוב שנות המלחמה הקרה. הטכנולוגיות החדשות שעמדו לרשותה גם אפשרו לה להשתמש בכוחה ממרחק יחסי, באמצעות תקיפות אוויריות או מטחי טילים – דבר שעשתה בתיכופות גדלה והולכת.

כיצד אפוא יכול פער הכוחות המתרחב הזה משני צדי האוקיינוס האטלנטי שלא ליצור גם הבדלים בתפישות האסטרטגיות? גם בתקופת המלחמה הקרה גרם הפער הזה לחילוקי דעות גדולים, ולעתים חמורים. הגוליזם הצרפתי, האוסטרליטיק המערב גרמני, והתנועות השונות לקידומן של עצמאות ואחדות אירופיות, ביטאו לא רק את שאיפתה של אירופה ליחס של כבוד ולחופש פעולה; הם שיקפו גם את ביטחונם של האירופים כי גישתה של ארצות־הברית למלחמה הקרה היא מתנצחת מדי, צבאית מדי, מסוכנת מדי. האירופים האמינו כי מוטב להתמודד עם הסובייטים באמצעות התקשרות ופיתוי, יחסי מסחר ופוליטיקה, סבלנות והבלגה. זו הייתה דעה לגיטימית, שאמריקנים רבים היו שותפים לה. אך היא שיקפה גם את חולשתה של אירופה בהשוואה לארצות־הברית: את המגוון המוגבל של אופציות צבאיות שעמדו לרשותה, ואת פגיעותה היתרה בפני העוצמה הסובייטית. ייתכן שדעה זו שיקפה גם את הזיכרון האירופי מן המלחמה שניטשה ביבשת. האמריקנים לעומת זה, כשלא שקעו בעצמם בנפתולי הדטנט, תפשו את הגישה האירופית כמעין מדיניות של פיוס, חזרה למנטליות המדאיגה של שנות השלושים. אך פיוס לעולם אינו מילה גסה בעיני אלה שחולשתם האמיתית אינה מותרת בידם ברירות רבות; לדידם, זוהי מדיניות המעידה על תחכום.

קץ המלחמה הקרה והגידול בפער הכוחות בין ארצות־הברית לאירופה החריפו את המחלוקות. כיום מקובל לראות בכניסתו של ג'ורג' בוש הבן ללשכת הנשיא בינואר 2001 את העת שבה החלה המתיחות הטרו־אטלנטית; אך המתיחות הזאת ניכרה כבר בימי כהונתו של הנשיא קלינטון, ואפשר להצביע על ניצניה אפילו בימי ממשלו של ג'ורג' בוש האב. עוד ב־1992 החליפו הצדדים האשמות הדדיות לגבי המדיניות בעניין בוסניה, מקום שבו ארצות־הברית סירבה לפעול ואילו אירופה לא יכלה לפעול. בתקופת כהונתו

של קלינטון החלו האירופים להתלונן ש"הבריון ההגמוני" מטיף להם מוסר. באותה התקופה גם טבע וֹדְרִין את הביטוי "היִפּוֹר־מעצמה", בבקשו לתאר ענק אמריקני שהתואר "מעצמת־על" כבר אינו הולם את מידותיו (ואולי הייתה זו תגובה להתעקשותה של מזכירת המדינה האמריקנית דאז, מדלן אולברייט, על כך שארצות־הברית היא "אומה שאין בְּלִתָּהּ"). במרוצת שנות התשעים צצה לה גם מחלוקת מרה בעניין התכניות האמריקניות להגנה מפני טילים; אירופים רבים החלו לרטון על הנטייה האמריקנית להעדיף את השימוש בכוח ובענישה על פני הדיפלומטיה והשכנוע.

בינתיים החל ממשל קלינטון – שבעצמו היה הססן ומאופק יחסית – לאבד את סבלנותו לנוכח הססנותה של אירופה, ובייחוד לנוכח חוסר נכונותה להתעמת עם סדאם חוסיין. הקרע בין בעלות־הברית בעניין עיראק לא התחיל בעקבות הבחירות של שנת 2000, אלא כבר ב־1997, כשממשל קלינטון ניסה להגביר את הלחץ על בגדאד ומצא עצמו במחלוקת עם צרפת, ואפילו עם בריטניה (אם כי במידה פחותה מעט), במועצת הביטחון של האו"ם. גם המלחמה בקוסובו עוררה בכמה מבעלות הברית – בייחוד איטליה, יוון וגרמניה – חרדה מפני גישתה הצבאית, ה"תקיפה" מדי לטעמן, של ארצות־הברית. ואף כי בסופו של דבר הציגו האירופים והאמריקנים חזית אחידה בעימות עם בלגדד, הסיפוק שנגרם לאירופה בעקבות השלמתה המוצלחת של המלחמה בקוסובו לא הגיע למדרגת חוסר הנוחות שחשה למראה מפגן העוצמה האמריקני. דאגה זו רק גברה לנוכח הפעולות הצבאיות שנקטה ארצות־הברית אחרי אירועי 11 בספטמבר 2001.

ג

במילים אחרות, עיקר הבעיה הטרנס־אטלנטית כיום איננה ג'ורג' בוש; הבעיה היא כוח. עוצמתה הצבאית של ארצות־הברית הולידה נטייה להפעיל כוח, ואילו חולשתה הצבאית של אירופה הולידה סלידה מובנת לגמרי מכל שימוש בו. יתר על כן, חולשה זו יצרה מצב שבו יש לאירופים עניין עצום ביצירת עולם שבו שולטים המשפט הבינלאומי ומוסדותיו, עולם שבו נאסר על אומות חזקות לפעול באופן חד־צדדי, ובו כל אומה – ואחת היא מה כוחה – ראויה ליהנות מזכויות שוות ומהגנתם של כללי התנהגות

בינלאומיים מוסכמים. לאירופים יש אינטרס עמוק להביא לפיחות בכוחם, ובסופו של דבר לחיסולם, של חוקי הטבע הברוטליים המושלים בעולם הובסיאני אנרכי, שבו נחרץ גורלן של אומות באמצעות כוח, ובאמצעותו בלבד. בדברים הללו אין כל כוונת גינוי. זה מה שביקשו לעצמן אומות חלשות משחר ההיסטוריה. זה מה שביקשה ארצות־הברית במאה השמונה־עשרה ובראשית המאה התשע־עשרה, כשהמדיניות האירופית הכוחנית והאכזרית שניהלו הענקים העולמיים צרפת, בריטניה ורוסיה, חשפה את האמריקנים שוב ושוב למהלומות אימפריאליות. זה מה שרצו גם מדינות קטנות וחלשות באירופה בשנים ההן – והמענה שקיבלו היה לעגם של מלכי בורבון ומונרכים חזקים אחרים, שדיברו על "טובת המדינה". במאה השמונה־עשרה הייתה ארצות־הברית התומכת הנלהבת ביותר בהחלת המשפט הבינלאומי על הים הפתוח, ואילו המתנגדת העיקרית הייתה "גבירת הימים" – בריטניה. בעולם אנרכי, מדינות קטנות וחלשות חוששות תמיד ליפול קרבן למדינות גדולות מהן; ואילו מעצמות גדולות חוששות מן הכללים שיגבילו אותן יותר משהן חוששות מן האנרכיה, שכן במסגרתה מבטיח להן כוחן ביטחון ושגשוג.

מחלוקת היסטורית זו בין חזק לחלש היא התשתית שעליה עומד היום הוויכוח בשאלת החד־צדדיות. האירופים מאמינים בדרך כלל שהסתייגותם מן החד־צדדיות האמריקנית מוכיחה את מחויבותם לאידיאלים הנוגעים לסדר העולמי. ואף שהדבר משרת מן הסתם גם את האינטרסים שלהם, אין הם מוכנים להודות בכך בפה מלא. לטענתם, החד־צדדיות האמריקנית מנציחה עולם הובסיאני שבו עתידה פגיעותם שלהם לגבור בהדרגה. ההגמוניה של ארצות־הברית עשויה אולי להיות נוחה יחסית, אבל פעולותיה מסוכנות מבחינה אובייקטיבית, משום שהן מעכבות את צמיחתו של סדר עולמי שיגן גם על מדינות חלשות.

וזוהי אחת הסיבות לכך שבשנים האחרונות מנסה מדיניות החוץ האירופית לאלץ את ארצות־הברית לפעול בשיתוף ובתיאום עם מדינות אחרות ("מולטילטרליזציה", בלשונו של משקיף אירופי אחד).⁴ אין לאירופים כוונה לעשות יד אחת נגד המדינה ההגמונית האמריקנית באמצעות גיבוש של כוח־נגד, כטענתם של הנטינגטון ותיאורטיקנים ריאליסטים אחרים, שהרי פניהם אינן נשואות להגדלת כוחם. אדרבה, הם נוקטים בטקטיקה של החלש: הם מקווים לרסן את הכוח האמריקני בלי להפעיל כוח בעצמם. במהלך נועז ומתוחכם הם מבקשים לשלוט בענק באמצעות פנייה למצפונם.

זוהי אסטרטגיה שקולה ומפוכחת – אם כי מוגבלת. ארצות־הברית היא אכן ענק בעל מצפון. היא איננה צרפת של לואי ה־14 או בריטניה של ג'ורג' ה־3. האמריקנים אינם טוענים, אפילו בינם לבין עצמם, כי אפשר להצדיק את פעולותיהם ב"טובת המדינה". האמריקנים מעולם לא קיבלו את עקרונותיו של הסדר האירופי הישן, הם מעולם לא אימצו את ההשקפה המקיאווליסטית. ארצות־הברית היא חברה ליברלית ומתקדמת לפני ולפנים, ואם האמריקנים מאמינים בכוח, הם רואים בו אמצעי לקידום עקרונות של תרבות ליברלית ושל סדר עולמי ליברלי. הם אפילו שותפים לשאיפות האירופיות לכינונה של מערכת עולמית מסודרת יותר שתבסס על כללים ולא על כוח; ככלות הכול, האמריקנים פעלו לקידומו של עולם כזה עוד בימים שהאירופים היללו את חוקי המאכטפוליטיק.

אידיאלים ושאיפות משותפים אלו אכן תורמים לעיצובה של מדיניות חוץ אחידה משני עברי האוקיינוס האטלנטי, אך אין בהם כדי לבטל את ההבדלים התהומיים בנקודות המבט של האירופים ושל האמריקנים על העולם ועל תפקידו של הכוח בשדה היחסים הבינלאומיים. התנגדותם של האירופים לחד־צדדיות נובעת בין השאר מן העובדה שאין להם יכולת לבצע פעולות חד־צדדיות. האמריקנים, כפי שעולה שוב ושוב מן הסקרים, דווקא תומכים עקרונית ברב־צדדיות – ואפילו בפעולה בחסות האו"ם – אך בסופו של דבר עובדה היא שארצות־הברית מסוגלת לבצע פעולה חד־צדדית, ואף עשתה זאת פעמים רבות בהצלחה לא־מבוטלת. לגבי האירופים, תמיכה ברב־צדדיות ובמשפט הבינלאומי טומנת בחובה גמול מעשי אמיתי, ועלותה נמוכה. אך מצד האמריקנים, העתידים להפסיד לפחות מידה כלשהי של חופש פעולה, תמיכה בכללי התנהגות אוניברסליים היא באמת דוגמה לאידיאליזם טהור.

אפילו כשהאמריקנים והאירופים מצליחים להגיע להסכמה בנוגע לסוג הסדר העולמי שהם שואפים לכונן, אין הם מסכימים בשאלה מה נחשב לאיום על הסדר הזה. עיקר המחלוקת ביניהם בימים אלה נוגעת לשאלת הגדרתם של סיכונים נסבלים לעומת סיכונים בלתי נסבלים. וגם בשאלה זו נובעות עמדותיהם, בין היתר, מפערי הכוח ביניהם.

שוב ושוב מלינים האירופים על דרישתם הבלתי סבירה של האמריקנים לביטחון "מושלם" – תולדת שנים רבות של חיים מוגנים בין שני אוקיאנוסים.⁵ האירופים טוענים שהם מכירים היטב את טעמם של חיים בצל הסכנה, של קיום בצד הרשע, מכיוון שחיו כך במשך מאות שנים. לכן הם

סובלניים יותר כלפי הסכנות העלולות לצמוח מעיראק של סדאם חוסיין או מאיראן של האיאתוללות. לטענתם, האמריקנים מפריזים בהערכת הסכנות הנשקפות מן המשטרים הללו.

אך הטיעון הזה נשמע מעט נבוב עוד לפני 11 בספטמבר. בעשורים הראשונים לעצמאותה התקיימה ארצות־הברית במצב קבוע של חוסר ביטחון, כשהיא מוקפת אימפריות אירופיות עוינות, ועומדת בסכנה תמידית של ביתוק בידי כוחות צנטריפוגליים בתמיכה חיצונית: בעיית העדר הביטחון הלאומי עמדה במוקד נאום הפרידה של ושינגטון. יש להימנע מהגזמה גם בהצהרות על "סובלנותם" של האירופים. במשך שלוש מאות שנה העדיפו הקתולים והפרוטסטנטים באירופה לטבוח אלו את אלו; ומאתיים השנים האחרונות גם הן אינן מעידות על סובלנות הדדית יתרה בין הצרפתים לגרמנים.

בקרב האירופים יש שיטענו כי דווקא משום שאירופה חוותה סבל רב כל כך, יש לה עמידות גדולה יותר בפני כאב בהשוואה לאמריקנים ולפיקך גם סובלנות רבה יותר כלפי סכנות. סביר יותר שההפך הוא הנכון. זיכרון הסבל הנורא של מלחמת העולם הראשונה לא הגביר את סובלנותן של בריטניה וצרפת כלפי גרמניה הנאצית, אלא את פחדן ממנה; והפחד הזה תרם תרומה ניכרת למדיניות הפיוס של שנות השלושים.

הסבר טוב יותר לסובלנותה הרבה של אירופה הוא, שוב, חולשתה היחסית. בגלל חולשתה חשופה אירופה למספר קטן יותר של סכנות בהשוואה לארצות־הברית, החזקה ממנה פי כמה, ולכן היא יכולה להרשות לעצמה לנהוג בסובלנות.

את הפסיכולוגיה של החולשה לא קשה להבין. אדם חמוש בסכין עשוי להחליט שדוב המשחר לטרף ביער הוא סכנה נסבלת, שכן החלופה – הניסיון לצוד אותו בסכין – מסוכנת יותר משמירה על פרופיל נמוך בתקווה שלא יתקוף. אך אותו האדם, כשהוא חמוש ברובה, יחשב בוודאי אחרת את רמות הסיכון היחסיות: למה לו לחכות ולהסתכן במוות במלתעותיו של הדוב אם ביכולתו להרוג אותו?

ההתנהגות האנושית הנורמלית הזאת תרמה לתקיעת טריז בין ארצות־הברית לאירופה בחודשים שקדמו לפלישה לעיראק השנה. האירופים הסיקו, בצדק מבחינתם, כי הסכנה הנשקפת מסדאם חוסיין אינה שקולה כנגד הסיכון הכרוך בסילוקו. אך סף הגירוי של האמריקנים ביחס לסדאם ולאמצעי ההשמדה ההמוניים שלו היה נמוך יותר – עמדה סבירה בהתחשב בכוחם ובמה שאירע להם ב־11 בספטמבר. האירופים מכנים את האמריקנים "פותרי

בעיות כפייתיים"; אבל טבעי שמי שיש בידו היכולת לפתור בעיות גם ירבה להשתמש בה, בהשוואה למי שאין בידו היכולת הזאת. האמריקנים מסוגלים היו להעלות בדעתם את הפלישה המוצלחת לעיראק ואת הפלתו של סדאם חוסיין, ויותר משבעים אחוזים בחברה האמריקנית תמכו בפעולה הזאת. האירופים, שלא במפתיע, התקשו לדמיין תרחיש כזה, ולכן גם נבהלו מעצם הרעיון.

העדר יכולת להגיב לאיומים מוליד לא רק סובלנות אלא גם הכחשה. הניסיון להדחיק מן התודעה תרחישים שאין כל אפשרות להשפיע עליהם הוא נורמלי לגמרי. לדברי סטיבן אַבֶּרטס, מנהל התכנית הטרנס־אטלנטית של המרכז לרפורמה אירופית, קובעי המדיניות האמריקנים נבדלים מעמיתיהם באירופה אפילו במינוח שבו הם משתמשים: האמריקנים, הוא כותב, מתמקדים ב"איומים" כגון "הפצתם של האמצעים להשמדה המונית, ושגשוגם של הטרור ושל 'מדינות פורקות עול'". ואילו האירופים מתמודדים עם "אתגרים" כגון "סכסוכים אתניים, הגירה, פשע מאורגן, עוני ופגיעה בסביבה". לדבריו של אברטס, ההבדל העיקרי קשור פחות בתרבות ובפילוסופיה ויותר ביכולת. האירופים "מוטרדים יותר מכל מסוגיות... שיש סיכוי גדול לפתור באמצעות עשייה פוליטית וסכומי כסף עצומים". במילים אחרות, האירופים מתמקדים בהתמודדות עם "אתגרים" שיכולים להביא לידי ביטוי את יתרונותיהם היחסיים, ולהימנע מעימות עם "איומים" שחולשתה של אירופה עלולה להקשות על פתרונם. אם התרבות האסטרטגית של אירופה מעדיפה אמצעים של כוח רך, כמו כלכלה ומסחר, על פני שימוש בכוח ישיר, האין זאת, בין השאר, משום שאירופה חלשה מבחינה צבאית וחזקה מבחינה כלכלית? האמריקנים ממהרים להכיר באיומים – ואפילו להבחין בקיומם במקום שאחרים אינם רואים אותם – פשוט מפני שהם מסוגלים להעלות על הדעת את האפשרות שיתייצבו מולם וימגרו אותם.

אולם ההבדל בתפישות האיום של ארצות־הברית ושל אירופה אינו רק עניין פסיכולוגי. יש לו בסיס גם במציאות המעשית. שכן עיראק ומדינות "פורקות עול" אחרות אינן מאיימות על האירופים ועל ארצות־הברית במידה שווה. ראשית, ישנה ערובת הביטחון האמריקנית, שממנה נהנות מדינות אירופה זה שישה עשורים, מאז קיבלה ארצות־הברית על עצמה לקיים את הסדר באזורים שמהם נסוגה מרבית העוצמה האירופית – מחצי האי הקוריאני ועד למפרץ הפרסי. תושבי אירופה מאמינים, בדרך כלל, בין אם הם מודים בכך בפני עצמם ובין אם לאו, שאם יהפוך אי פעם האיום־בכוח

מצד עיראק לסכנה ברורה ומיידית, ארצות־הברית תהיה שם כדי לטפל בו, כשם שעשתה ב־1991. אם בשנות המלחמה הקרה נאלצה אירופה לתרום תרומה גדולה להגנתה שלה, היום נהנים האירופים מרמה חסרת תקדים של "ביטחון בחינם", משום שמרבית האיומים הפוטנציאליים מצויים הרחק מן היבשת, באזורים שבהם רק ארצות־הברית יכולה להפעיל כוח ביעילות. בכל מובן מעשי – דהיינו בכל הנוגע לתכנון אסטרטגי אמיתי – עיראק, איראן, צפון קוראה או כל מדינה "פורקת עול" אחרת פשוט אינן בעיה של אירופה. ואין ספק כי הדבר נכון גם לגבי סין. גם האירופים וגם האמריקנים מסכימים כי הטיפול בבעיות הללו מוטל בעיקר על ארצות־הברית.

מסיבות אלו, סדאם חוסיין איננו מאיים על אירופה כמו שהוא מאיים על ארצות־הברית. לפיכך הוטלה משימת ריסונו של סדאם חוסיין בעיקר על ארצות־הברית ולא על אירופה, והכל מסכימים על כך – אפילו סדאם, שראה בארצות־הברית ולא באירופה את יריבתו העיקרית.⁶ ארצות־הברית ממלאת את תפקיד האוכפת הגדולה במפרץ הפרסי, במזרח התיכון וברוב אזורי העולם האחרים – ובכלל זה אירופה. "אתם כל כך חזקים", אמרו לא פעם האירופים לאמריקנים, "אם כן, מדוע אתם מרגישים מאוימים כל כך?" אך כוחה הגדול של ארצות־הברית הוא שעושה אותה למטרה הראשית, ופעמים רבות למטרה היחידה. נקל אפוא להבין מדוע מוכנים האירופים להשאיר את המצב הזה על כנו.

האירופים אוהבים לכנות את האמריקנים "קאובויים". ויש בזה מן האמת. ארצות־הברית אכן פועלת כשריף בינלאומי; אולי שריף מטעם עצמו, אך כזה המתקבל תמיד בברכה כשהוא מנסה לאכוף מעט שלום וצדק במה שנתפש בעיני האמריקנים כעולם פראי שבו צריך להרתיע פושעים או לחסלם, לעתים קרובות באמצעות קנה הרובה. אירופה, על פי השוואה זו למערב הפרוע, דומה יותר לבעל המסבאה. פושעים יורים בשריפים, לא בבעלי מסבאות. למעשה, לבעל המסבאה יש סיבות טובות לחשוש יותר מניסיונו של השריף לאכוף סדר בכוח מאשר מן הפושעים עצמם, שלפחות לעת עתה ביקשו אולי רק להרטיב את הגרון.

כשיצאו מיליוני אירופים לרחובות בעקבות אירועי 11 בספטמבר, האמינו רוב האמריקנים כי הם עשו זאת מתוך תחושה של איום משותף ואחדות־אינטרסים; האירופים, כך סברו, יודעים כי הם עלולים להיות הבאים בתור. אך רוב האירופים לא הרגישו כך אז ואינם מרגישים כך גם היום. האירופים

אינם מאמינים באמת כי נשקף להם איום דומה. אפשר שישמשו מטרות משניות – בתור בעלות בריתה של ארצות־הברית – אך הם אינם המטרה העיקרית. אין הם ממלאים עוד במזרח התיכון את התפקיד האימפריאלי שהיה עלול לעורר כלפיהם את האיבה המופנית כלפי ארצות־הברית. כשבכו האירופים ונופפו בדגלי ארצות־הברית אחרי 11 בספטמבר, עשו זאת מתוך אמפתיה אנושית אמיתית כלפי האמריקנים. לטוב ולרע, מפגני הסולידריות האירופיים נולדו מתוך תחושת אחווה יותר מאשר מתוך אינטרס אישי.

ד

אולם פער העוצמה, חשוב ככל שיהיה לגיבוש התרבויות האסטרטגיות של ארצות־הברית ושל אירופה, הוא רק חלק מן הסיפור. בחמישים השנים האחרונות פיתחה אירופה השקפת עולם שונה בתכלית בנוגע לתפקידו של הכוח ביחסים בינלאומיים, השקפה הנובעת ישירות מניסיונה ההיסטורי הייחודי מאז סופה של מלחמת העולם השנייה. זוהי השקפה שהאמריקנים אינם שותפים לה ואף אינם יכולים להיות שותפים לה, מכיוון שההתנסות ההיסטורית המעצבת שלהם הייתה שונה.

אם נעיין שוב בתכונות המאפיינות את התרבות האסטרטגית של אירופה, נראה כי היא מרבה לעסוק במשא ומתן, בדיפלומטיה ובקשרים מסחריים, מעדיפה את הפנייה אל מערכת המשפט הבינלאומי על פני השימוש בכוח, את הפיתוי על פני הכפייה, את הרב־צדדיות על פני החד־צדדיות. הגישה הזאת ליחסים בינלאומיים לא אפיינה את אירופה לכל אורך ההיסטוריה, והיא תוצר של התפתחותה בזמן האחרון. התרבות האסטרטגית המודרנית של אירופה מייצגת דחייה מודעת של עברה, דחייתן של כל הרעות הגלומות במאכטפוליטיק האירופי. היא משקפת את תשוקתה הבוערת – והמובנת – של אירופה שלא לשוב עוד אל העבר ההוא. מי כאירופים מכיר את הסכנות הגלומות במדיניות כוחנית חסרת מעצורים, בהסתמכות יתרה על עוצמה צבאית, בתכניות פעולה הנובעות מאגואיזם לאומי ואפילו במאזן כוחות וב"טובת המדינה"? ואכן ברוח זאת הצהיר שר החוץ הגרמני, יושקה פישר, בנאום שנשא באוניברסיטת הומבולט שבברלין במאי 2000: "מאז 1945

מסתכמים עיקרי תפישתה של אירופה בדחיית עקרון מאזן הכוחות ושאירות ההגמוניה של מדינות יחידות, תופעות שאפיינו את התקופה שלאחר שלום וסטפאליה ב-1648". האיחוד האירופי עצמו הוא תוצר של מאה נוראה של לוחמה באירופה.

מובן שהאינטגרציה האירופית אמורה הייתה לרסן במיוחד את "שאירות ההגמוניה" שטיפחה אומה אחת מסוימת. שילובה ואילופה של גרמניה הם הישגה הגדול של אירופה, ומנקודת מבט היסטורית אפשר שזהו ההישג הגדול ביותר של הפוליטיקה הבינלאומית מאז ומעולם. ישנם אירופים רבים הזוכרים, כמו פיישר, את התפקיד המרכזי שמילאה ארצות-הברית בפתרון "הבעיה הגרמנית". מעטים יותר מוכנים לזכור שחורבנה הצבאי של גרמניה הנאצית היה התנאי המוקדם לשלום האירופי שבא בעקבותיו. רוב האירופים סבורים שהמהפך שחל בפוליטיקה האירופית, דחיית ונטשתן המכוונת של מאות שנות מאכטפוליטיק, הם שעשו, בסופו של דבר, את "הסדר החדש" לאפשרי. לכאורה ניתן להתרשם שהאירופים, ממציאי הפוליטיקה של הכוח, חזרו כעת בתשובה ונעשו אידיאליסטים מכוח רצונם בלבד, כשהם מניחים מאחוריהם את מה שפיישר כינה "מערכת האיזונים הישנה, על הלאומיות הנמשכת שלה, על מגבלות הקואליציה, על הפוליטיקה המסורתית שאינטרסים מנחים אותה, ועל הסכנה התמידית של אידיאולוגיות לאומיות ועימותים לאומיים".

פיישר אמנם נמצא בסמוך לאחד מקצותיה של קשת האידיאליזם האירופי. אך אין זו באמת סוגיה של ימין/שמאל באירופה. טענתו המרכזית של פיישר – שאירופה התקדמה מעבר למערכת הישנה של מדיניות הכוח, ושהיא גילתה שיטה חדשה לקידום השלום ביחסים הבינלאומיים – היא טענה שאירופים רבים מסכימים לה. באפריל 2002 כתב הדיפלומט הבריטי הבכיר רוברט קופר בשבועון אובזרב, כי אירופה חיה היום ב"מערכת פוסט-מודרנית" שאינה נשענת על מאזן כוחות אלא על "דחיית הכוח" ועל "כללי התנהגות באכיפה עצמית". ב"עולם הפוסט-מודרני", כותב קופר, "טובת המדינה" ותיאוריות המדינאות נטולות המוסר של מקאוולי... הוחלפו בתודעה מוסרית" בעניינים בינלאומיים.

ריאליסטים אמריקנים עשויים ללעוג לאידיאליזם הזה. ג'ורג' פ' קנן הניח שרק עמיתיו האמריקנים הנאיביים, ולא אותם מקיאואליסטים אירופים שבעי קרבות ובעלי תודעה היסטורית, נפלו באמת קרבן לשגינות הלגליסטיים והמוסריים ה"וילסוניים" האלה. אבל בעצם, מדוע שלא יגלו האירופים

אידיאליזם בגישתם ליחסים בינלאומיים, ובמיוחד כשאלה מתנהלים במסגרת "המערכת הפוסט־מודרנית" של אירופה? שהרי בתוך גבולותיה, חוקיהם העתיקים של היחסים הבינלאומיים כבר עברו מן העולם. האירופים נחלצו מן האנרכיה ההובסיאנית ופסעו אל תוך עולם קנטיאני של שלום נצחי. בעשורים שחלפו מאז תום מלחמת העולם השנייה מעוצבים החיים האירופיים כמימושה של פנטזיה גיאופוליטית, נס בעל חשיבות היסטורית עולמית: הנמר הגרמני רובץ עם הגדי הצרפתי. הסכסוך שהחריב את אירופה מאז לידתה האלימה של גרמניה במאה התשע־עשרה הגיע לסיומו.

האמצעים שבהם הושג הנס הזה נעטפו כצפוי במין הילה של קדושה מיסטית בעיני תושבי אירופה, ובייחוד מאז סיום המלחמה הקרה. דיפלומטיה, משא ומתן, סבלנות, גיבוש קשרים כלכליים, פעילות פוליטית, שימוש בתמריצים במקום בסנקציות, התקדמות הדרגתית וריסון שאיפות להצלחה – אלה הכלים שהביאו להתפייסות הצרפתית־גרמנית, ולפיכך גם הכלים שאפשרו את האינטגרציה האירופית. האינטגרציה לא נזקקה לכאורה להרתעה צבאית או למאזן כוחות. להפך. הנס התרחש כתוצאה מדחיית העוצמה הצבאית ומהפסקת ניצולה כמכשיר ביחסים בינלאומיים – לפחות בתוך אירופה עצמה. בשנות המלחמה הקרה פקקו רק אירופים מעטים בנחיצותה של עוצמה צבאית אשר תרתיע את ברית־המועצות; אולם בתוך אירופה היו הכללים שונים.

את הביטחון הקולקטיבי סיפק בינתיים מבחוץ הדאוס אָקס מְכִינָה האמריקני, שפעל באמצעות המערכים הצבאיים של נאט"ו. מאחורי חומת הביטחון הזאת חיפשו האירופים סדר חדש משלהם, סדר שיהיה חופשי מן החוקים הברוטליים ואפילו מן המנטליות של מדיניות הכוח. המעבר הזה מישן לחדש החל באירופה עוד בשנות המלחמה הקרה. אך קצה של אותה המלחמה, שסילק גם את האיום החיצוני מצד ברית־המועצות, אפשר לסדר האירופי החדש – ולאידאליזם החדש שלו – ללבלב ולפרוח. עתה, משהשתחררו מן הצורך התובעני להחזיק בהרתעה צבאית כלשהי, כלפי פנים וכלפי חוץ, נעשו האירופים משוכנעים עוד יותר בישימותה האוניברסלית של שיטתם ליישוב בעיות בינלאומיות.

"גאונותם של האבות המייסדים", אמר נשיא הנציבות האירופית רומאנו פרודי בנאום שנשא בפני ה'אינסטיטוט דטוד פוליטיק' בפרזי במאי 2001, "התבטאה בכך שתרגמו שאיפות פוליטיות אדירות... לשרשרת של החלטות

מפורטות יותר, כמעט טכניות באופיין. הגישה העקיפה הזאת אפשרה פעולות נוספות. ההתפייסות התרחשה באופן הדרגתי. מעימות התקדמנו אל נכונות לשתף פעולה בתחום הכלכלי, ובהמשך גם אל אינטגרציה". זהו הדבר שאירופים רבים סבורים היום שביכולתם להציע לעולם כולו: לא כוח, אלא התעלות מעליו. "תמציתו" של האיחוד האירופי, כותב אברטס, "היא הכפפת היחסים בין המדינות לשלטון החוק"; וניסיונה המוצלח של אירופה בממשל רב־צדדי הוליד שאיפה לסחוף אחריה את העולם כולו. אירופה "צריכה למלא תפקיד ב'הנהגה' העולמית", אומר פרודי, תפקיד שיתבסס על שכפול הניסיון האירופי בקנה מידה עולמי. באירופה "החליף שלטון החוק את משחקי הכוח המגושמים... מדיניות הכוח איבדה את השפעתה". ועל ידי "הצלחת האינטגרציה אנחנו מדגימים לעולם שאפשר ליצור נוסחה לשלום".⁷

אין ספק כי רבים מאזרחי בריטניה, גרמניה, צרפת ומדינות אחרות יזעיפו פנים לנוכח פרץ האידיאליזם הזה. אך רבים אחרים, ובכללם לא־מעט אישים בעמדות מפתח בשלטון, מבקשים ליישם את ניסיונה של אירופה בשאר העולם. האם אין הביקורת האירופית על גישתם של האמריקנים כלפי משטרים "פורעי חוק" ביטוי לאותה תובנה ייחודית? מדינות כגון עיראק, איראן, צפון קוריאה, לוב – כל אלה אולי מסוכנות ולא־ידידותיות, אפילו מרושעות. אך האם אי־אפשר ש"הגישה העקיפה" תישא פרי גם כאן, כמו באירופה? האם אי־אפשר לעבור שוב מעימות להתפייסות, תחילה באמצעות שיתוף פעולה בתחום הכלכלי ואז באמצעות התקדמות אל אינטגרציה בדרכי שלום? האם לא תוכל הנוסחה שיושמה בהצלחה באירופה להצליח שוב באיראן, למשל? אירופים רבים עומדים על כך שהדבר אמנם אפשרי.

העתקת הנס האירופי לשאר העולם נעשתה לבשורה התרבותית החדשה של אירופה. בדיוק כשם שהאמריקנים האמינו תמיד שגילו את סוד האושר האנושי וביקשו להפיצו לשאר האנושות, כך יש היום גם לאירופים שליחות חדשה שמקורה בגילוי השלום הנצחי.

ואפשר שכאן אנו מגיעים אל הסיבה החשובה ביותר להבדלי ההשקפות בין אירופה לארצות־הברית. עוצמתה של ארצות־הברית ונכונותה להפעיל את כוחה – לעתים אפילו באופן חד־צדדי – מאיימות על תחושת השליחות החדשה של אירופה, אולי יותר מכל גורם אחר. קובעי המדיניות האמריקנים מתקשים לקבל זאת, אך פקידי ממשל ופוליטיקאים בכירים באירופה היו מודאגים יותר מן הדרך שבה טיפלה ארצות־הברית בבעיית עיראק –

באמצעות פעולה צבאית חד-צדדית, פעולה שמחוץ לחוק הבינלאומי – מאשר מסדאם חוסיין עצמו ומן הנשק להשמדה המונית שהיה ברשותו. אין ספק שהטרידה אותם האפשרות כי פעולה כזאת תערער את יציבותו של המזרח התיכון ותגרום לאבדן חיים מיותר, אך ביסוד הדברים היה טמון חשש עמוק יותר.⁸ פעולה אמריקנית מסוג זה מאיימת על עצם מהותה של אירופה ה"פוסט-מודרנית". יש בה משום מתקפה על האידיאלים החדשים של אירופה וכפירה בתקפותם האוניברסלית, ממש כשם שהמשטרים המלוכניים של אירופה במאות השמונה-עשרה והתשע-עשרה הטילו צל מאיים על האידיאלים הרפובליקניים של ארצות-הברית. מי כמו האמריקנים יודע שאיום על אמונותיו של אדם עלול להפחידו לא פחות מאיום על ביטחונו הפיזי.

כמו האמריקנים במשך שתי מאות, גם האירופים מדברים היום בביטחון על העליונות של תבונתם המדינית, על היעילות הרבה יותר של דרכם לטיפול בבעיות בינלאומיות ועל החכמה שיש בידם להציע לאומות אחרות בנוגע ליישוב סכסוכים. ברם, כמו בעשור הראשון לקיומה של הרפובליקה האמריקנית, גם מן הדברים שמשמיעים האירופים על "הצלחתם" מבצבץ קורטוב של חוסר ביטחון; דומה שהם צמאים לאישורן ולהכרתן של מדינות אחרות, ובראשן ארצות-הברית הכבירה. אחרי הכל, מי שמערער על תקפותו של האידיאליזם האירופי החדש מעורר ספקות עמוקים בנוגע לעצם עתידו של הפרויקט האירופי. אם אי-אפשר ליישב בעיות בינלאומיות בדרך האירופית, האם אין פירוש הדבר שאירופה עלולה להיכשל בסופו של דבר במציאת פתרון לבעיותיה שלה, על כל הזוועות המשתמעות מכך?

וכמובן, זהו בדיוק החשש המרחף עדיין מעל ראשם של האירופים, אפילו בשעה שאירופה מוסיפה להתקדם הלאה. האירופים, ובייחוד הצרפתים והגרמנים, אינם משוכנעים לגמרי כי הבעיה שנודעה פעם בשם "הבעיה הגרמנית" אמנם נפתרה. הצעותיהם המגוונות והשונות לחוקה האירופית מעידות כי הצרפתים עדיין אינם משוכנעים שהם יכולים לסמוך על הגרמנים, ואפילו הגרמנים עדיין אינם משוכנעים שהם יכולים לסמוך על עצמם. החשש הזה עלול לעכב את ההתקדמות אל אינטגרציה עמוקה יותר, אך הוא גם מדרבן את האירופים להתקדם הלאה למרות קשיים ומכשלות רבים מספור. הפרויקט האירופי חייב להצליח, שאם לא כן כיצד יהיה אפשר להתגבר על מה שכינה פישר בנאומו באוניברסיטת הומבולט, "הסכנות והפיתויים הטבועים אובייקטיבית בממדיה של גרמניה ובמיקומה המרכזי?" אותם "פיתויים"

גרמניים היסטוריים טורדים את מנוחתם של אירופים רבים. ובכל פעם שאירופה שוקלת להשתמש בכוח צבאי, או בכל פעם שארצות־הברית מאלצת אותה לעשות כן, אי־אפשר שלא להידרש, ולו לרגע, להשפעותיה האפשריות של פעולה צבאית כזאת על "השאלה הגרמנית".

אולי אין זה רק מקרה שההתקדמות המדהימה שהתרחשה בזמן האחרון לקראת אינטגרציה אירופית לוותה לא בלידתה של מעצמת־על אירופית אלא דווקא בצמצום יכולתה הצבאית של אירופה בהשוואה לארצות־הברית. החלום על הפיכתה של אירופה למעצמת־על שתאזן את כוחה של ארצות־הברית העניק לרעיון האיחוד האירופי דחיפה גדולה בשלביו המוקדמים – והרי מדיניות חוץ וביטחון עצמאית נועדה להיות אחד מתוצרי הלוואי החשובים ביותר של האינטגרציה. אלא שבפועל, ישנה מידה של אנכרוניזם בשאיפה ל"עוצמה" אירופית. זהו דחף אטביסטי שאינו מתיישב עם האידיאלים של אירופה הפוסט־מודרנית, אשר עצם קיומה תלוי בדחיית הפוליטיקה של הכוח. תהא אשר תהא כוונתם של אדריכליה, האינטגרציה האירופית התגלתה כאויבתה הגדולה של העוצמה הצבאית האירופית, ומכאן גם כאויבתה של השאיפה האירופית למלא תפקיד מרכזי בהנהגת העולם.

תופעה זו השתקפה לא רק בצמצומם של תקציבי ההגנה האירופיים אלא גם בדרכים אחרות – אפילו בתחומי הכוח ה"רך". מנהיגים אירופים מדברים על תפקידה המהותי של אירופה בעולם. פרודי משתוקק "לגרום לקולנו להישמע, לגרום למעשינו להיחשב". נכון שהאירופים מוציאים סכומי כסף לא־מבוטלים על סיוע חוץ – יותר כסף לנפש בהשוואה לארצות־הברית, הם ממהרים לציין. האירופים מפעילים כוחות צבא מעבר לים, כל עוד תפקידם של אלה מוגבל בדרך כלל לשמירת השלום. אך למרות שהאיחוד האירופי תוחב את אצבעותיו מדי פעם לקלחת הלוהטת של המזרח התיכון או של חצי האי הקוריאני, דומה שמדיניות החוץ שלו היא התוצר האֶנְמי ביותר של האינטגרציה. צ'רלס גרנט, אחד מפרשניו האוהדים של האיחוד האירופי, אמר לאחרונה שמעטים המנהיגים האירופים "המקדישים לכך זמן או מרץ מרובים"⁹. היזמות האירופיות בתחום מדיניות החוץ אינן מאריכות ימים בדרך כלל, ורק לעתים נדירות יש להן גיבוי יציב ומתמשך מצד אומות אירופה עצמן. מסיבה זו הן גם נהדפות בקלות רבה כל כך, כפי שהמחיש ראש ממשלת ישראל, אריאל שרון, כשטרפד במרס 2002 את פגישתם המתוכננת של הממונה על מדיניות החוץ של האיחוד האירופי, חאבייר סולנה,

ויאסר ערפאת (ולמחרת אפשר קיומה של פגישה, בדרג נמוך הרבה יותר, בין חבר בצוות המשא ומתן האמריקני למנהיג הפלסטיני).

מובן מאליו גם שסוגיות חוץ-אירופיות, שלא כמו ענייני פנים מובהקים, אינן מעוררות עניין רב בקרב תושבי אירופה. דבר זה הפתיע ותסכל את האמריקנים מכל קצות הקשת הפוליטית והאסטרטגית: היטב זכורה אכזבתם של הליברלים באמריקה מן המחאה המינורית שנשמעה באירופה בתגובה לנסיגתו של בוש מן האמנה להגבלת טילים אנטי-בליסטיים. אך בהתחשב בסדר היום הארוך והמורכב של האינטגרציה, קשה להאשים את האירופים בנטייתם להתמקד בענייניהם הפנימיים. הרחבת האיחוד האירופי, קידום המדיניות הכלכלית והחקלאית המשותפת, המתח בין הריבונות הלאומית לממשלה העל-לאומית, התגוששותן של המדינות הגדולות באירופה, מורת רוחן של המדינות הקטנות, גיבושה של חוקה אירופית חדשה – כל אלה הם אתגרים כבדים שאי-אפשר להימנע מהתמודדות עימם. הקשיים היו נראים בלתי אפשריים לולא הראה כבר פרויקט האינטגרציה האירופית התקדמות של ממש.

עמדות מסוימות של הממשל האמריקני, שאינן מתקבלות באהדה יתרה בשל תוכנן – כמו בעניין האמנה להגבלת טילים אנטי-בליסטיים, המערכה נגד עיראק והתמיכה בישראל – נעשות אהודות עוד פחות כיוון שהן גורמות להסחת דעתה של אירופה מענייניה הבווערים. לעתים קרובות מציינים האירופים את ניתוקה של ארצות-הברית מן העולם ואת קרתנותה; אך לאמיתו של דבר גם האירופים התכנסו לאחרונה בתוך עצמם. במאמר בפייננשל טיימס מיום 11 במרץ 2002 ציין דומיניק מואיזי, סגן מנהל המכון הצרפתי ליחסים בינלאומיים, כי במערכת הבחירות האחרונה לנשיאות צרפת לא עלתה "התייחסות כלשהי... לאירועי 11 בספטמבר ולתוצאותיהם המרחיקות לכת". איש לא שאל "מה צריך להיות תפקידן של צרפת ושל אירופה במערך הכוחות החדש שנוצר בעקבות 11 בספטמבר? אילו שינויים נדרשת צרפת לבצע בתקציב הביטחון ובדוקטרינה הצבאית שלה בהתחשב בצורך לקיים מידה כלשהי של שוויון בין אירופה לארצות-הברית, או לפחות בין צרפת לבריטניה?" הסכסוך במזרח התיכון היה לנושא מרכזי במערכת הבחירות בשל גודלה של האוכלוסייה הערבית והמוסלמית בצרפת – כפי שהראה שיעור התמיכה הגבוה בלה-פן. אך לה-פן אינו מבטא עמדות נציות בשאלות של מדיניות חוץ. וכפי שציין מואיזי, "לגבי רוב הבוחרים הצרפתים בשנת 2002, 'ביטחון' איננו

סוגיה גיאופוליטית מופשטת ורחוקה. השאלה היא מי הפוליטיקאי שיוכל להגן עליהם באופן היעיל ביותר מפני הפשע והאלימות הפושים ברחובות הערים ובפרבריהן".

האם תוכל אירופה לשנות כיוון ולמלא תפקיד חשוב יותר בזירה הבינלאומית? לא מעט מנהיגים אירופיים מעוניינים בכך מאוד. רפיונה הנוכחי של מדיניות החוץ האירופית לא יימשך בהכרח גם בעתיד, אם נביא בחשבון את יכולתו המוכחת של האיחוד להתגבר על חולשות בתחומים אחרים. אולם לאירופה חסר, כמדומה, הרצון הפוליטי לתבוע לעצמה תוספת של עוצמה והשפעה; שהרי שליחותה העיקרית היא הפצת ההתנגדות לכוח, לא הפעלתו. אירופה, כך נראה, אינה מעוניינת במיוחד בהרחבת תחום ההשפעה האסטרטגי שלה, וגם אותם האירופים הקוראים היום לחיזוקה הצבאי מנמקים את עמדתם בצורך לרסן את ארצות־הברית ולחייבה לפעול באופן רב־צדדי. "כוחה של ארצות־הברית רב מכדי שיועיל לאיש, כולל לה עצמה", כותב החוקר הבריטי הפרו־אמריקני טימותי גרטון אש בנוי יורק טיימס.¹⁰ אירופה מוכרחה אפוא לצבור כוח, אך רק כדי להציל את העולם ואת ארצות־הברית מפני הסכנות הגלומות במצב הנוכחי, הלא־מאוזן.

תהא דעתנו על המשימה הזאת אשר תהא, ספק אם היא תצליח לעורר את התלהבותם של האירופים. אפילו ודרין אינו מדבר עוד על יצירת משקל נגד לכוחה של ארצות־הברית. כעת הוא רק מושך בכתפיו ומעיר כי "אין לאירופים שום סיבה להתאמץ להשתוות למדינה שמסוגלת לנהל ארבע מלחמות בעת ובעונה אחת". אמנם בשנות התשעים הגדילה אירופה את כלל הוצאותיה בתחום הביטחון מ־150 ל־180 מיליארד דולר בשנה, בשעה שארצות־הברית הקצתה 280 מיליארד דולר לצורך זה; אך היום, כשארצות־הברית מוציאה כמעט 500 מיליארד דולר בשנה לצורכי ביטחון, לאירופה אין כל כוונה ללכת בעקבותיה. פרשנים אירופים מבכים את "האי־לונטיות האסטרטגית" של היבשת. המזכיר הכללי של נאט"ו, ג'ורג' רוברטסון, החל לכנות את אירופה "ננס צבאי", בניסיון לבייש את האירופים ולדרבן אותם להקצות משאבים רבים יותר לתיקון המצב. אך מי מאמין ברצינות שהאירופים ישנו באופן מהותי את התנהלותם? יש להם סיבות רבות שלא לעשות כן.

בעת שהם שוקלים את הפער שבין השקפותיהם שלהם להשקפות האירופיות, שומה על האמריקנים לזכור היטב את הנקודה המרכזית: אירופה החדשה היא אכן נס מופלא ששני הצדדים צריכים לברך עליו. לגבי תושבי אירופה, זוהי התגשמות של חלום ישן וכמעט בלתי מציאותי: יבשת משוחררת מהתנגשויות לאומיות ומסכסוכי דמים, מהתחרות צבאית וממרוצי חימוש. כיום קשה להעלות על הדעת מלחמה בין הגדולות שבמדינות אירופה. אחרי מאות שנות אומללות, לא רק לאירופים אלא גם לאלה שנגררו אל סכסוכיהם – כפי שקרה לאמריקנים פעמיים במאה הקודמת – מתגלה אירופה החדשה כגן עדן אמיתי. את המצב הזה צריכים הכל להוקיר ולשמר – ובייחוד האמריקנים, שדמם נשפך כמים על אדמת אירופה, וישוב להישפך אם אירופה החדשה תיפול אי פעם.

וגם אל נשכח שאירופה של ימינו היא במידה רבה תוצר של מדיניות חוץ אמריקנית בת שישה עשורים. האינטגרציה האירופית אף היא פרויקט אמריקני, שראשיתו לאחר מלחמת העולם השנייה. וכמוה, כזכור, גם החולשה האירופית. אמנם, בתחילת המלחמה הקרה קיוו אמריקנים כמו מזכיר המדינה דין אצ'סון להפוך את אירופה לשותפה חזקה נגד ברית-המועצות, אלא שזה לא היה החזון היחיד שעיצב את מדיניותה של ארצות-הברית בנוגע לאירופה במאה העשרים. קדם לו חזונו של הנשיא פרנקלין דלאנו רוזוולט, שראה בעיני רוחו אירופה שאין לה כל חשיבות מבחינה אסטרטגית. רוזוולט, אומר ההיסטוריון ג'ון למברטון הרפר, ביקש "לחולל פיחות רדיקלי במשקלה של אירופה", ובכך לאפשר את "פרישתה של אירופה מן הפוליטיקה העולמית".¹¹ הנוער האמריקני שהתבגר בתקופת המלחמה הקרה חשב על אירופה כמעט אך ורק במונחים אצ'סוניים – בתור מעוז החירות החיוני למאבק בעריצות הסובייטית. אך אמריקנים בני תקופתו של רוזוולט ראו את הדברים אחרת. בשלהי שנות השלושים רווחה בארצות-הברית ההשקפה ש"המערכת האירופית רקובה מיסודה, שהמלחמה היא חלק בלתי נפרד מן היבשת ושהאירופים יכולים להאשים בצרותיהם רק את עצמם".¹² בראשית שנות הארבעים נראתה אירופה לאמריקנים כמדגרה למלחמות עולם שיצאה מכלל

שליטה – וגבתה מארצות־הברית מחיר גבוה. במלחמת העולם השנייה האמינו אמריקנים כמו רוזוולט, שהביטו אחורנית ולא קדימה, שלא יוכלו לעשות לעולם שירות גדול יותר מלהוציא את אירופה אחת ולתמיד מן התמונה האסטרטגית העולמית. "אחרי שתפורק גרמניה מנשקה", העלה רוזוולט שאלה נוקבת, "איזו סיבה תהיה לצרפת להוסיף ולהחזיק במערך צבאי גדול?" שרל דה־גול סבר כי שאלות כאלה "יש בהן כדי להדאיג את אירופה ואת צרפת". אמנם בתקופת המלחמה הקרה נהגה ארצות־הברית על פי חזונו של אצ'סון, אך תמיד היה במדיניותה גם משהו מתפישתו של רוזוולט. התנגדותו הבוטה של הנשיא אייזנהאואר לעמדותיהן של בריטניה וצרפת בעניין תעלת סואץ הייתה ניסיון אמריקני אחד מני רבים להשפיל את קומתה של אירופה ולצמצם את השפעתה העולמית, שהלכה ונחלשה ממילא.

אך התרומה האמריקנית החשובה יותר למעמדה הנוכחי של אירופה כעולם בפני עצמו לא צמחה מדחפים אנטי־אירופיים אלא מדחפים פרו־אירופיים דווקא. המחויבות לאירופה, ולא העוינות כלפיה, היא שגרמה לארצות־הברית להשאיר את כוחותיה ביבשת אחרי המלחמה ולפעול להקמת נאט"ו. נוכחות הכוחות האמריקניים כערובה לביטחונה של אירופה מילאה את ייעודה והייתה למרכיב קריטי בהתנעת תהליך האינטגרציה האירופית.

התפתחותה של אירופה עד למצבה הנוכחי התרחשה תחת כנפי הערובה הביטחונית של ארצות־הברית, ולא הייתה מתאפשרת בלעדיה. במשך כמעט מחצית המאה הגנה ארצות־הברית על אירופה מפני איומים חיצוניים (ברית־המועצות) ופנימיים (סכסוכים אתניים בבלקן, למשל); יתרה מזו, ארצות־הברית שימשה – ואפשר שעודנה משמשת – מפתח לפתרון הבעיה הגרמנית. בנאום שנשא באוניברסיטת הומבולט הזכיר יושקה פישר שתי "החלטות היסטוריות" שאפשרו את צמיחתה של אירופה החדשה: "החלטתה של ארצות־הברית להישאר באירופה", ו"מחויבותן של צרפת וגרמניה לעקרון האינטגרציה, ובראש ובראשונה לקשרים כלכליים". ברם, מובן שההחלטה האחרונה לעולם לא הייתה מתקבלת ללא הראשונה. נכונותה של צרפת להסתכן בשילובה המחודש של גרמניה באירופה – ובעניין זה היו לה לצרפת ספקות גדולים, בלשון המעטה – התבססה על ההבטחה להמשך המעורבות האמריקנית באירופה, כערובה נגד תחייה אפשרית של המיליטריזם הגרמני. וגם בגרמניה שלאחר המלחמה ידעו היטב כי עתידם באירופה תלוי בנוכחותו המרגיעה של הצבא האמריקני.

במילים אחרות, ארצות־הברית פתרה עבור האירופים את הפרדוקס הקאנטיאני. קאנט טען שהפתרון היחיד לזוועות העולם ההובסיאני טמון בכינונו של ממשל עולמי. אך הוא גם חשש מפני האפשרות שממשלה עולמית שתכונן "שלום אוניברסלי" תהיה איום גדול יותר על החירות האנושית מן הסדר הבינלאומי ההובסיאני, משום שמונופול הכוח שבידה עלול להפכה "לרודנות האיומה מכולן".¹³ על השאלה כיצד יוכלו האומות להשיג שלום נצחי בלי לפגוע פגיעה אנושה בחירות האדם לא הצליח קאנט להשיב. אבל ארצות־הברית פתרה את בעייתה של אירופה. הביטחון שסיפקה זו מן החוץ פטר את הממשלה העל־לאומית של אירופה מן הצורך לדאוג לו בעצמה. האירופים לא נזקקו לכוח כדי להשיג שלום, ואינם זקוקים לכוח כדי לשמר.

המצב הנוכחי רווי אירוניה. יכולתה של אירופה לדחות את מדיניות הכוח ולהמעיט בערכה של העוצמה הצבאית ככלי ביחסים בינלאומיים התבססה על נוכחותם של כוחות הצבא האמריקני על אדמת אירופה. הסדר הקאנטיאני החדש של אירופה יכול לשגשג רק תחת מטריית הכוח האמריקני, כוח המופעל על פי כללי הסדר ההובסיאני הישן. הכוח האמריקני הוא שאפשר לאירופים להאמין שהכוח אינו חשוב עוד. והאירוניה הגדולה מכולן טמונה בכך שפתרון הבעיה האירופית, ובייחוד "הבעיה הגרמנית", באמצעות כוחה הצבאי של ארצות־הברית, הוא המאפשר כיום לאירופים להאמין שהכוח האמריקני ו"התרבות האסטרטגית" שיצרה אותו וקיימה אותו הם מיושנים ומסוכנים.

רוב האירופים אינם קולטים את גודל הפרדוקס: מעברם־שלהם אל הפוסט־היסטוריה הותנה בכך שארצות־הברית לא תבצע בעצמה מעבר דומה. כיוון שלאירופה אין רצון ואף לא יכולת לשמור על גן העדן שלה מפני פלישתם הרוחנית והפיזית של אלו שטרם קיבלו על עצמם את מרות "התודעה המוסרית", היא נעשתה תלויה בנכונותה של ארצות־הברית להשתמש בעוצמתה הצבאית כדי להרתיע ולהכריע את הגורמים ברחבי העולם שעדיין מאמינים בפוליטיקה של כוח.

אבל יש אירופים שבכל זאת מבינים את הדילמה. כמה בריטים, ולא במפתיע, מבינים אותה טוב מכולם. רוברט קופר, למשל, כותב על הצורך להתמודד עם האמת העירומה ולהכיר בכך ש"אף כי בתוך תחומו של העולם הפוסט־מודרני [דהיינו באירופה של ימינו] אין איומים ביטחוניים במובן המסורתי", בכל זאת בשאר העולם – ב"אזורים מודרניים וקדם־מודרניים"

בלשונו של קופר – עדיין אורבות סכנות. אם העולם הפוסט־מודרני לא יגן על עצמו, הוא מסתכן בהשמדה. אך כיצד תגן אירופה על עצמה בלי לזנוח את אותם האידיאלים והעקרונות שעליהם מתבססת המערכת שוחרת השלום שלה?

"האתגר שבפניו עומד העולם הפוסט־מודרני", אומר קופר, "הוא להתרגל לרעיון של מוסר כפול". בינם לבין עצמם רשאים האירופים "להתבסס על חוקים ועל ביטחון משותף וגלוי". אבל בכל הנוגע להתמודדות עם העולם שמחוץ לאירופה, "עלינו לחזור אל השיטות הקשוחות של עידן קדום יותר – כוח, פעולות מנע, הונאה – כל מה שדרוש". וזהו העיקרון שמנסח קופר להגנת החברה: "בינינו ובין עצמנו אנו מצייתים לחוק, אך כאשר אנחנו פועלים בג'ונגל, עלינו להישמע גם לחוקי הג'ונגל".

הטיעון של קופר מכון לאירופה, ומשולב כנאות בקריאה לאירופים לחדול מלהזניח את הגנתם, "הפיזית והפסיכולוגית כאחת". אבל בכך אין קופר מתאר בעצם את עתידה של אירופה, אלא את ההווה של אמריקה. שכן ארצות־הברית היא שנאלצה לתמרן בין שני העולמות: מצד אחד היא נדרשת לציית לחוקי החברה המתורבתת המתקדמת, להגן עליהם ולחזק את מעמדם בעולם, אבל מצד שני אין היא יכולה לעשות זאת בלי להפעיל כוח צבאי נגד אלה המסרבים לציית לאותם החוקים. ארצות־הברית כבר פועלת על פי עקרון המוסר הכפול של קופר, ומאותן סיבות עצמן שהעלה גם המנהיגים האמריקנים מאמינים שביטחונם של העולם ושל הסדר הליברלי – כמו גם גן העדן האירופי ה"פוסט־מודרני" – לא ישרדו לאורך זמן אלא אם תפעיל ארצות־הברית את כוחה בעולם המסוכן, ההובסיאני, המוסיף לשגשג מחוץ לאירופה.

כך מצאה עצמה ארצות־הברית בסיטואציה כפוית טובה: לאחר שהוליכה את אירופה אל גן העדן הקנטיאני הזה, ובעודה פועלת ללא הרף כדי לאפשר את קיומו – אין היא רשאית להיכנס אליו בעצמה. היא מאיישת את החומות אך אינה רשאית לעבור בשער. ארצות־הברית, על כל כוחה העצום, נשארה תקועה בהיסטוריה: היא נאלצת לטפל בסדאמים ובאיאטוללות, בקים־ז'ונג אילים ובג'יאנג דזה־מינים, ומניחה לאחרים ליהנות מפירות עמלה.

האם יכולה ארצות-הברית לסבול את מצב העניינים הזה? במובנים רבים, התשובה חיובית. שלא כסברה הרווחת, ארצות-הברית מסוגלת לשאת בנטל קיום הביטחון העולמי גם בלי שתקבל עזרה של ממש מאירופה. כיום מוציאה ארצות-הברית מעט יותר משלושה אחוזים מן התמ"ג שלה על ביטחון. אבל אפילו הגדילו האמריקנים את הוצאות הביטחון שלהם לארבעה אחוזים מן התמ"ג – כלומר אילו הוציאו יותר מ־500 מיליארד דולר בשנה – עדיין היה השיעור הזה נמוך מן ההוצאה האמריקנית השנתית על הביטחון במשך רוב מחצית המאה האחרונה. אפילו פול קנדי, אשר טבע את המונח "השתרעות-יתר אימפריאלית" בשלהי שנות השמונים, כשארצות-הברית הוציאה בסביבות שבעה אחוזים מן התמ"ג שלה על ביטחון, מאמין שארצות-הברית מסוגלת להתמיד ברמה הנוכחית של הוצאות ההגנה שלה ולהישאר הכוח הדומיננטי בעולם עוד שנים רבות. האם תוכל ארצות-הברית להתמודד עם שאר העולם ללא עזרה מאירופה? התשובה היא שהיא עושה זאת כבר היום. ארצות-הברית מקיימת יציבות אסטרטגית באסיה, למשל, בלי עזרתה של אירופה. במלחמת המפרץ הראשונה הייתה העזרה האירופית סמלית בלבד. כך היה לאחרונה באפגניסטן, שם נראו שוב האירופים "מדיחים כלים", וכך היה גם בפלישה לעיראק. מאז שנסתיימה המלחמה הקרה, האירופים אינם יכולים עוד להציע הרבה לארצות-הברית במונחים אסטרטגיים צבאיים – חוץ מן הנכס האסטרטגי החשוב ביותר: שלום באירופה.

ארצות-הברית מסוגלת להסתדר אפוא בכוחות עצמה, לפחות מן הבחינה החומרית. ואיש לא יוכל לטעון שהעם האמריקני אינו מוכן לשאת בנטל העולמי הזה, היות שהוא עושה זאת כבר יותר מעשור. ואחרי 11 בספטמבר, דומה שהאמריקנים מוכנים להמשיך לעשות זאת עוד זמן רב. לא ניכר בהם כל צער על כך שנמנע מהם לבוא בשעריה של אותה אוטופיה "פוסט-מודרנית". וגם אין כל ראייה כי הם רוצים בכך – בין השאר מפני שהם כה חזקים, והם מתגאים בעוצמתה הצבאית של אומתם ובתפקידה המיוחד בעולם.

האמריקנים לא חוו התנסויות שיגרמו להם לאמץ את האידיאלים ואת העקרונות המניעים היום את אירופה. תפישת עולמם של האמריקנים מושתתת על מערכת שונה מאוד של חוויות. במחצית הראשונה של המאה העשרים ניהלו האמריקנים רומן קצרצר עם סוג מסוים של אידיאליזם אינטרנציונליסטי. האמונה שפעמה בחזונו של הנשיא וודרו וילסון, שכינה את מלחמת העולם הראשונה "המלחמה שתחתום את כל המלחמות", הביאה כעבור עשור לחתימתו של מזכיר המדינה האמריקני על אמנת קלוג-בריאן – האמנה שהוציאה את המלחמה אל מחוץ לחוק. הנשיא רוזוולט השליך את יהבו על הסכמי אי-לוחמה ורק ביקש שהיטלר יבטיח לא לתקוף את המדינות המופיעות ברשימה שהציג לו. הסכם מינכן ופרל הרבור ניפצו את האשליה, ולאחר רגע חולף של אידיאליזם מחודש שקעה ארצות-הברית אל תוך המלחמה הקרה. "לקח מינכן" החל לשלוט בחשיבה האסטרטגית האמריקנית, ואף שהומר למשך זמן מה ב"לקח וייטנם", חזר לשמש היום כפרדיגמה הדומיננטית. למרות שחלק קטן של העילית האמריקנית עדיין מייחל ל"ממשל עולמי" שידחה כל שימוש בכוח, בכירים אחרים, משמאל ומימין, ממדלן אולברייט ועד דונלד רמספלד, מברנט סקוקרופט ועד אנתוני לייק, זוכרים עדיין את מינכן, כמושג אם לא כמציאות היסטורית. ובני הדור הצעיר, שאינם נוצרים את מינכן או את פרל הרבור בזיכרונם, יתקשו לשכוח את 11 בספטמבר, שיש לו לגביהם משמעות זהה.

האמריקנים הם אידיאליסטים, אך אין להם ניסיון בקידום מוצלח של רעיונות ללא שימוש בכוח, ובוודאי אין להם ניסיון בממשל על-לאומי מוצלח. אין להם סיבה לשים את מבטחם במשפט הבינלאומי ובמוסדות בינלאומיים, אף שהיו שמחים לעשות זאת; לא כל שכן להפליג עם האירופים אל מעבר למחוזות הכוח. האמריקנים, שחונכו על ערכיה של הנאורות, מאמינים עדיין באפשרות לתקן את האדם, ושומרים עדיין על התקווה לתקן את העולם. אך הם נשארים ריאליסטים במובן זה שהם מאמינים בנחיצותו של הכוח בעולם רחוק משלמות. החוק המסדיר את כללי ההתנהגות הבינלאומיים, כך הם סבורים, מתקיים בזכות מעצמה כמו ארצות-הברית המגנה עליו בכוח. האירופים צודקים באמנם שהאמריקנים תופשים עדיין את עצמם במונחים הירואיים. כמו גארי קופר בסרט בצהרי היום, הם יגנו על תושבי העיירה, בין אם תושבי העיירה חפצים בכך ובין אם לאו.

הבעיה אינה נעוצה אפוא ברצון או ביכולת האמריקניים, אלא במתח המוסרי שבמצב העניינים הבינלאומי הנוכחי. כפי שקורה לא אחת בענייניהם

של בני אדם, השאלה האמיתית נוגעת לגורמים ערטילאיים – לפחדים, לתשוקות, לאמונות. הבעיה היא שארצות־הברית צריכה לפעמים לשחק על פי כללי העולם ההובסיאני, אף כי בעשותה כן היא מפרה את הנורמות האירופיות. היא חייבת לסרב להיות כבולה למוסכמות בינלאומיות מחשש שאלו יגבילו את יכולתה ללחום ביעילות בג'ונגל של רוברט קופר. היא חייבת לתמוך בפיקוח נשק, אך לא תמיד להסכים להחיל אותו גם על עצמה. היא חייבת לנקוט מוסר כפול. והיא חייבת לעתים לפעול באופן חד־צדדי משום שלנוכח חולשתה של אירופה – שהתקדמה והשאירה את מחוזות הכוח מאחור – אין לה ברירה אלא לנהוג כך.

מעטים האירופים שידו, כפי שעושה קופר במרומז, כי התנהגות אמריקנית כזאת עשויה להועיל מאוד לעולם המתורבת, ושכוחה של ארצות־הברית, גם אם יופעל על פי המוסר הכפול הזה, עשוי להיות האמצעי היעיל ביותר – ואולי אף היחיד – לקידום ההתפתחות האנושית. אדרבה, אירופים רבים החלו לראות דווקא בארצות־הברית את פורעת החוק, את הענק המשתולל. האירופים האלה קבלו על "חד־צדדיותו" של הנשיא בוש, אבל לאט־לאט הם מגיעים לידי הכרה שהבעיה איננה נשיא אמריקני זה או אחר. הבעיה היא מערכתית. והיא בלתי פתירה.

לנוכח העובדה שאין לצפות לכך שארצות־הברית תפחית מכוחה, או שאירופה תגביר במידה רבה את כוחה או את נכונותה להשתמש בו, אפשר להניח במידה רבה של ביטחון שהמתח הטרנס־אטלנטי ילך ויגבר. הסכנה – אם זו אכן סכנה – היא שארצות־הברית ואירופה ייעשו מנוכרות ממש זו לזו. התקפותיהם של האירופים על ארצות־הברית ילכו ויקצינו, וארצות־הברית תהיה פחות ופחות נכונה להקשיב, עד שלבסוף אולי פשוט תחדל להתייחס לביקורת. אפשר שיום יבוא, ואולי הוא כבר הגיע, והאמריקנים ייחדו להצהרותיו של האיחוד האירופי אותה תשומת לב שהם מקדישים להכרזותיהם של איגוד מדינות דרום־מזרח אסיה או הברית האנדית.

לאלה מאיתנו שהגיעו לבגרות בשנות המלחמה הקרה, הפירוד האסטרטגי בין אירופה לארצות־הברית נראה מפחיד. כשנשאל דה־גול על חזונו של רוזוולט בדבר עולם שבו תהיה אירופה בלתי רלוונטית, נחרד ואמר שהחזון הזה "עלול לסכן את העולם המערבי". אם אירופה המערבית תיחשב "עניין משני" בעיני ארצות־הברית, שאל, האם לא "יחליש בכך רוזוולט את אותה התכלית עצמה שביקש לשרת – את הציביליזציה?" אירופה המערבית, התעקש דה־גול, "חיונית למערב. דבר לא יוכל להחליף את הערך, את הכוח

ואת המופת המאיר של עמיה הקדומים". דה-גול התעקש, כצפוי, כי הדבר "נכון יותר מכל כשמדובר בצרפת". אך גם אם נתעלם מן האהבה העצמית הצרפתית, האם לא הייתה מידה של צדק בדברים אלו? אם יחליטו האמריקנים שאירופה אינה אלא גורם טורדני ובלתי רלוונטי, האם לא יסתכנו בכך בהינתקות – גם אם הדרגתית – ממה שאנו מכנים כיום "המערב"? אין להקל ראש בסיכון הזה, הן מעברו המזרחי והן מעברו המערבי של האוקיאנוס האטלנטי.

מה אפשר לעשות, אם כן? התשובה המתבקשת היא שאירופה צריכה לשעות לעצתם של קופר, אש, רוברטסון ואחרים, ולהגדיל את יכולותיה הצבאיות, ולו במעט. אין סיבה אמיתית לצפות שהדבר יקרה, אבל מי יודע, בעצם? אולי החשש מפני כוחה המופרז של ארצות-הברית יעורר את אירופה בדרך כלשהי. אולי אפשר לפרוט על המיתרים האטביסטיים שעדיין רוטטים בלבותיהם של הגרמנים, של הבריטים ושל הצרפתים – זיכרון הכוח, ההשפעה העולמית, השאפתנות הלאומית. עדיין יש בריטים הזוכרים את האימפריה, צרפתים העורגים לתהילה וגרמנים החפצים במקום משלהם תחת השמש. כיום מתועלים הדחפים הללו בעיקר אל הפרויקט האירופי הגדול, אך מן הסתם אפשר גם למצוא להם ביטוי מסורתי יותר. האם יש לקוות לכך או לחשוש מכך? זאת כבר שאלה אחרת. אך מוטב יהיה אם יצליחו האירופים להתעלות מעל לפחד ולכעס שמעורר בהם הענק שמעבר לים, ולהזכיר לעצמם שוב ושוב עד כמה חיונית ארצות-הברית חזקה – לעולם בכלל ולאירופה בפרט.

האמריקנים יכולים לעזור. קשה להכחיש שממשל בוש החל את כהונתו ברוח לוחמנית. אל אירופה החדשה הוא התייחס בעוינות – גישה שאפיינה, אם כי במידה פחותה, גם את ממשל קלינטון – בראותו אותה לא כל כך כבעלת ברית אלא כמעמסה. אפילו אחרי 11 בספטמבר, כשהציעו האירופים לסייע, ביכולותיהם הצבאיות המוגבלות, במלחמה באפגניסטן, סירבה ארצות-הברית מתוך חשש כי שיתוף הפעולה האירופי הוא תחבולה שנועדה להצר את צעדיה. בהחלטה ההיסטורית של נאט"ו לסייע לארצות-הברית בהתאם לסעיף 5 – סעיף ההגנה ההדדית באמנת הארגון – ראה ממשל בוש לא ברכה כי אם מלכודת. וכך הוחמצה ההזדמנות למשוך את אירופה אל תוך מאבק משותף בעולם ההובסיאני, ולו גם בתפקיד משני.

האמריקנים חזקים דיים כדי שלא יצטרכו לחשוש מן האירופים אפילו כשהם נושאים להם מנחות. במקום שיראו בארצות-הברית גוליבר כבול

בחבלים ליליפוטניים, צריכים המנהיגים האמריקניים להכיר בכך שבעצם אין ביכולתה של אירופה להגביל אותם באמת. אם תצליח ארצות-הברית להתעלות מעל לחרדה הנובעת מתפישה מוטעית זו, תוכל אולי לגלות יותר הבנה לרגישויותיהם של אחרים ומעט גדלות נפש. היא תוכל להפגין את הכבוד שהיא רוחשת לרב-צדדיות ולשלטון החוק, ואולי אף לנסות לצבור הון פוליטי בינלאומי לקראת הרגעים שבהם תיאלץ לפעול שוב באופן חד-צדדי. היא תוכל, בקצרה, לפעול על פי המלצתם של האבות המייסדים בהכרזת העצמאות האמריקנית, "לחלוק כבוד ראוי לדעתה של האנושות".

כל אלה הם צעדים קטנים, שאין בהם משום פתרון לבעיות העמוקות המכבידות כיום על הקשר הטרנס-אטלנטי. ואולם, אחרי הכל, יש יותר משמץ של אמת בטענה שארצות-הברית ואירופה שותפות למערך דומה של השקפות מערביות. השאיפות שהן מטפחות לגבי עתידה של האנושות דומות, אף שפערי הכוחות הכבירים ביניהן הציבו אותן במקומות שונים מאוד. ואולי לא יהיה זה תמים ואופטימי מדי להאמין שבעזרת מעט הבנה משותפת נוכל להתקדם כברת דרך ארוכה.

רוברט קגן הוא עמית בכיר בקרן קרנגי לשלום בינלאומי ועורך עמית בוויקי' סטודרד ובניו ריפבליק. גרסה קודמת של מאמר זה הופיעה באנגלית בכתב העת פוליס' רווי.

הערות

1. משקיף צרפתי טיפוסי אחד מתאר את "דפוס החשיבה האמריקני" ש"נוטה להדגיש פתרונות צבאיים, טכניים וחד-צדדיים לבעיות בינלאומיות, אולי על חשבון פתרונות משותפים ופוליטיים". ראה Gilles Andreani, "The Disarray of U.S. Non-Proliferation Policy," *Survival* 41:4 (Winter 1999-2000), pp. 42-61.

2. בוסניה בתחילת שנות התשעים היא דוגמה טובה למצב שבו כמה אירופים, ובייחוד ראש הממשלה הבריטי טוני בלייר, תמכו בקידומה של פעולה צבאית באופן נחרץ יותר מממשל בוש וממשל קלינטון אחריו (בלייר היה גם מראשוני התומכים בהפצצות מן האוויר במשבר קוסובו, ואחר כך אפילו בהכנסת כוחות קרקע לאזור). האירופים, יש לזכור, שיגרו

לבוסניה כוחות קרקע עוד לפני ארצות־הברית, אף שמשיתם – שמירת שלום מטעם האו"ם – התגלתה כמשימה חסרת סיכוי ברגע האמת.

3. Samuel P. Huntington, "The Lonely Superpower," *Foreign Affairs* 78:2 (March-April 1999), p. 45.

4. Steven Everts, "Unilateral America, Lightweight Europe? Managing Divergence in Transatlantic Foreign Policy," Center for European Reform Working Paper, February 2001, p. 18.

5. למעשה, אותה ההשקפה מופיעה בדרך כלל גם בספרי לימוד אמריקניים.

6. על אף התרומה הבריטית לפיקוח על "האזור האסור בטיסה".

7. Speech by Romano Prodi, "For a Strong Europe, with Grand Design and the Means of Action," Institut d'Etudes Politiques, Paris, May 29, 2001.

8. הטיעון האמריקני המקובל, שלפיו את המדיניות האירופית כלפי עיראק ואיראן מכתבים שיקולים כלכליים, נכון רק בחלקו. האם האירופים חמדנים יותר מן האמריקנים? האם התאגידים האמריקניים אינם משפיעים על מדיניות ארצות־הברית באסיה ובדרום אמריקה, כמו גם במזרח התיכון? ההבדל נעוץ בכך שהשיקולים האסטרטגיים של ארצות־הברית מתנגשים לעתים באינטרסים כלכליים – ולעתים אף גוברים עליהם. מן הטעמים המוצגים במאמר, ניגוד אינטרסים כזה נדיר הרבה יותר כשמדובר באירופה.

9. Charles Grant, "A European View of ESDP," Center for European Policy Studies Working Paper, April 2001.

10. Timothy Garton Ash, "The Peril of Too Much Power," *The New York Times*, April 9, 2002.

11. John Lamberton Harper, *American Visions of Europe: Franklin D. Roosevelt, George F. Kennan, and Dean G. Acheson* (Cambridge: Cambridge, 1996), p. 3.

12. William L. Langer and S. Everett Gleason, *The Challenge to Isolation: The World Crisis of 1937-1940 and American Foreign Policy* (New York: Harper, 1952), pp. 13-14.

13. ראה Immanuel Kant, "On the Common Saying: This May Be True in Theory, but It Does Not Apply in Practice," in Immanuel Kant, *Political Writings*, ed. Hans Reiss, trans. H.B. Nisbet (Cambridge: Cambridge, 1999), pp. 73-79.